

LBRIS

We know
books

Traducere apărută cu sprijinul acordat de NORLA
(Norwegian Literature Abroad)

Oslo

N O R L A

INGEBORG ARVOLA

Cuțitul de foc

Ruijan rannalla

Cântece de la Oceanul Înghețat

Traducere din norvegiană de
AURORA KANBAR

 UNIVERS

1859

Cine locuia în Laponia în vremurile acelea? Samii? Kvenii? Sau finlandezii? Au trăit oameni pe calota nordică din vremuri imemorabile? Sau erau nou-veniții din Sud?

Tatăl Britei Caisa era trecut în registrul parohial cu numele de Aikio, Syvajärvi, Seipajärvi. Atât numele finlandezilor, cât și cele ale samilor se schimbau cu timpul când familiile se stabileau în alte ținuturi și autoritățile suedeze doreau să țină evidența locuitorilor. Iar nume ca Aikio și Aska primeau pe deasupra și numele locului în care se statorniceau, ca de exemplu *järvi*, care înseamnă „mare“, sau *niemi*, care înseamnă „peninsulă“, și apăreau erori de scriere când ceilalți localnici se străduiau să înțeleagă dialectele nou-veniților ori limba samilor sau când limba vorbită trebuia transcrisă.

Membrii familiilor din Laponia au luat din toate timpurile drumul spre Ruija ca să pescuiască acolo. Când pescuitul și negoțul s-au dezvoltat de-a lungul coastei norvegiene, a crescut numărul de muncitori sezonieri și mai apoi a devenit un lucru obișnuit să se mute definitiv prin părțile acelea. Brita Caisa Seipajærvi și cei doi fii ai săi au fost trecuți în registre ca imigranți în noiembrie 1859.

Nimeni nu poate fi redus la un nume ilizibil în registre sau șters de tot. *Se ei toimi. Asta nu se poate.* Și chiar dacă sora mea este moartă, ea există mai departe, cu toate că pastorul a desenat o cruce lângă numele ei în registrul bisericii și Maria Stina stă acum pe partea celor morți. Însă este o cruce alcătuită din două linii pe hârtie. Nicio urmă lăsată de peniță nu poate înlocui un om. Așa îmi spunea sora mea, ținându-și brațul în jurul umărului meu, pe când trăia. Lucrurile astea de la ea le-am învățat și le transmit mai departe pentru că eu trăiesc. Tot ce mi-a spus atunci înseamnă acum Maria. Nicio urmă lăsată de peniță pe hârtie nu poate șterge gesturile noastre, felul în care noi, surorile, ne ridicam părul de pe ceafă în zăpușeala verii. Mai întâi ea, apoi eu și după mine alții, la rândul lor.

Această poveste este a mea. Ea face parte din mine. Așa cum și voi faceți parte din mine. Câte dintre generațiile viitoare se vor indigna de ceea ce vor afla aici? Ce ați vrea să nu se știe despre voi? Peste câte pagini necitite veți vrea să săriți? Cine îmi va întoarce spatele după aceea? Ești tu cel care-mi va întoarce spatele? E spatele tău cel care se vede acolo? N-ai simțit și tu cum este să-ți ridici părul de pe ceafă în zăpușeala verii? Nu ți-ai trecut și tu degetele prin șuvițele de la ceafă, nu le-ai ridicat și răsfirat ca să ți le răcorești?

Poți tu să faci un om să dispară cu totul? *Voi ei! Oh, nu!* Niciun om nu poate fi redus la niște semne în registrul vreunui pastor. În registrele parohiale stau însemnate doar linii cu tuș negru. Pe mine n-ai să mă găsești în el, chiar dacă numele meu e trecut acolo. Și când totuși voi fi trecută la cei morți și se va desena o cruce peste numele Brita Caisa Seipajæervi, viața mea va fi însemnat ceea ce vă vor povesti despre mine toți cei care m-au cunoscut. Sau cei care au auzit de mine.

Când zâmbești tu, apare soarele. Așa îmi spunea sora mea pe când mai trăia. Era o fată voinică și bună la suflet. Cu gât lung, umerii drepti și părul mirosind frumos. Căram amândouă gălețile grele pline cu apă, norii se risipeau deasupra noastră și soarele se arăta pe pajiște. Eu râdeam, în ciuda greutății pe care o purtam, spre norii care goneau pe cer, iar soarele îmi lumina calea.

Tu faci soarele să răsară când zâmbești, Brita mea, zicea ea.

Soarele strălucea deasupra noastră. Până când norii se adunau din nou la loc, de parcă un fir nevăzut îi strângea împreună, și ne lăsau din nou pradă umbrelor copacilor din pădure înșirați de-a lungul potecii și greutateților pe care le purtam.

Să zâmbesc și se va arăta soarele. Spun aceste cuvinte în sinea mea pe drumul pe care mă aflu acum. Nu las întunericul să-și facă loc înăuntrul meu. Merg înainte pas cu pas.

Am 35 de ani. Mă aflu la jumătatea vieții. Tot ce a fost până acum las în urma mea. Las gândurile să mi se umple de ceea ce va veni de acum încolo.

Am plecat din țara mea natală și n-am să mă mai întorc niciodată înapoi. Nu este ca în alte dăți când mergeam la muncă sezonieră, nici ca în anii în care căutam de lucru la gospodării mai

LBPIS | Wakrevo
books

mari care aveau nevoie de ajutor. Acum plec definitiv, niciodată nu mă voi mai întoarce înapoi, cu privirea în pământ, în casa mamei și a tatălui meu. Pornesc pe acest drum. Merg înainte. Trebuie s-o iau de la capăt. Într-o altă țară. Niciodată nu voi mai dormi în camera cu paturi suprapuse, eu și sora mea de-o parte, băieții de cealaltă, sora mea e moartă acum și eu nu vreau ca băieții mei să crească cu tata ca bărbat în casă. Să iasă niște bețivi ca el și niște oameni de nimic. Fratele meu Pehr așa a zis când a plecat de acasă. Că și eu ar trebui să plec cu ei și el să fie ca un tată pentru copiii mei până voi găsi pe cineva cu care să mă mărit.

Trăirile mele se schimbă de la oră la oră. Un strop de optimism, o bătaie de inimă. A părăsi un loc, a uita tot trecutul, indiferent ce a însemnat el. Simt cu tot corpul cum toate privirile celorlalți se îndreaptă spre mine. Simt orice înțepătură a lor, dar râd cu grebla în mână, cu fruntea plină de sudoare. Iar când merg pe drum îmi aranjez baticul pe cap și zâmbesc să iasă soarele, iar soarele îmi zâmbește înapoi. Nu sunt obosită, am un răs molipsitor, așa mi se spune. Da' și nițel cam prostesc. Și asta se spune. Acum plec de la tot ce se spune acolo unde se vor spune lucruri noi, în locuri noi, alte cuvinte noi. Noi povești.

Exist. Și n-am să mă opresc din drumul meu.

Zăpada lucește în jurul nostru. Sokea-Matti Mokka este o călăuză bună. Și el pleacă definitiv de aici, la fel ca mine. Cu el a luat-o pe soția sa, Valla, și pe cei trei fii. Cel mare, Tomas, are nouăsprezece ani. Lille-Matti are paisprezece ani și va fi un binevenit însoțitor la drum pentru fiul meu Aleks, care va împlini doisprezece ani. Pe deasupra îl mai au și pe cel mic, pe Ermani, care are patru ani și care se potrivește bine cu fiul meu

Heikki, de trei ani. În afară de mine, fiii mei și familia Mokkalaiset, convoiul nostru îi mai cuprinde pe frații Jalko și Iso-Jussi, de la Oulu, care merg în Ruija să-și încerce norocul ca pescari. Îmi ridic privirile și peisajul se lărgeste. *Voi Jumala! Oh, Dumnezeule!* Ca o pânză întinsă – lumea pare o pânză curată. Fața palidă a soarelui de noiembrie iese din nori și face să lucească totul în jur.

— Mai e mult de mers, mamă? întrebă băiatul meu cel mic și mă privește din sanie cu năsul roșu de frig.

Numai nasul se vede din el.

— *Onko se kaukana vasemmalla? Cât de mult mai e până o luăm la stânga?*

— Mai e mult, tare mult, Heikki. Ia uite ce lung e drumul ce se vede în fața noastră!

Zăpadă geruită. Minus 12 grade sau pe-aproape. O temperatură potrivită. Dar vântul începe să viscolească zăpada și lumina scade. Atunci gerul își ascute colții și se târăște spre noi. Gheața trosnește sub picioare când trecem dincolo de un pârau, viscolul suflă în țurțurii de gheață de la mal, care se desprind și cad spărgându-se în bucăți. Viscolul mătură stratul de zăpadă de la suprafață, o răsuțește în vârtejuri deasupra pământului. Seamănă cu fumul care iese din saună, numai că e zăpada cea care parcă arde acum, când noi urmăm drumul spre granița cu Norvegia.

— După întinderea asta de tundră vine Ruija, zice Sokea-Matti și se oprește lângă mine.

Își întinde brațul acoperit de straie groase de parcă ar vrea să cuprindă cu el toată întinderea aceea care e gata să dispară în întunericul inserării. Cea mai specială chestie la Matti este că a rămas cu un ochi acoperit de albeață după o boală de care a

suferit demult. El glumește mereu și spune că este atoatevăzător. Îi sperie pe copii spunându-le că el e ca bătrânul zeu Odin. Vede tot ce se vede și tot ce nu se vede.

— Coasta Oceanului Înghetaț, zic eu și simt cum gust acest cuvânt. Acolo unde se prind peștii cei grași tot timpul anului. Ruija, acolo unde în apele fiordului se află somonul și codul care vor umple cu vârf blidul cu mâncare. Nu rămâne decât să arunci năvoadele în apă și nimeni după aceea nu va mai răbda de foame.

Matti râde mânzește și merge înainte. Corpul lui voinic îmbrăcat acum în straie de iarnă seamănă cu o stâncă cenușie. Valla, nevastă-sa, e și ea voinică și cu mâini puternice. Părul ei minunat, lung și lucios nu se zărește de sub căciula de blană. Serile, Matti obișnuiește s-o ajute să și-l perie. Atunci ei vorbesc în șoaptă și se aprobă unul pe altul de parcă sunt coardele unui instrument bine acordat. În două seri, vremea a fost atât de cumplită, încât a trebuit să ne adăpostim în cort la familia Mokkolaiset de teamă ca viscolul să nu ne zboare cortul și noi să nu fim în stare să-l întindem la loc. Tomas a avut ocazia să-i impresioneze pe Lille-Matti și pe Aleksî cu statura lui. Are obiceiul să se tragă mereu de tuleiele din barbă, poate vrea să le facă să crească mai mari și mai stufoase, dar mai e multă vreme până va deveni un bărbat puternic, la fel ca taică-său.

— S-a întâmplat ca unii să crape pe drum spre Ruija, le zice el cu importanță celor mici, iar ei aprobă dând din cap. Câte douăzeci, treizeci de inși în fiecare an. Poate chiar mai mulți. Cei care n-au experiență. Trebuie să știi cum e să pornești la un drum ca acesta.

Și iar se mai trage nițel de tuleiele alea ale lui și eu trebuie să-mi ascund un zâmbet. Lille-Matti este un băiat de paisprezece ani micuț și slăbuț. Aleksî e ceva mai înalt, dar tot firav, așa

cum sunt adesea băieții, slăbuți și sprinteni. Erman are un păr ciudat, des și creț care dimineața seamănă cu un tufiș de afine, iar pe lângă el Heikki al meu arată de parcă n-ar avea păr deloc din cauză că e blond, aproape alb. Când ne aflăm în același cort, Erman are obiceiul să se joace cu Heikki, se preface că îl păzește de parcă ar fi o oaie, un ren, un lup, un iepure, pe care îi dresează, îi păstorește sau îi prinde. Sau îi omoară.

Valla alunecă pe schiuri pe lângă mine și se întoarce să vadă din ce cauză m-am oprit, în același timp își trage șalul bine peste față, de numai ochii i se mai văd. Eu mă iau după urmele ei, sunt mulțumită că am plecat la drum cu o familie cumsecade. Au voință să ajungă la țintă și au copiii de vârsta alor mei. De frații Jalko și Iso-Jussi, de la Oulu, aș fi putut să mă lipsesc. Au tot bătut aporouri când de una, când de alta zilele astea, dar eu sunt obișnuită să se uite lumea la mine, așa că m-am făcut că nu aud și nu văd, pentru că nu-mi folosea la nimic să mă iau de ei. Aleksî însă a sărit în sus de fiecare dată și le-a zis chestii de genul:

— O să ajungem la Pykeijä și Brita o să se mărite cu un pescar care are casă și barcă și gospodărie.

Și poate că intrigantul acela din Oulu o fi zis că mie îmi trebuie ceva mai bun, nu un moșneag știrb și cocoșat, indiferent câte bărci și case ar avea el.

— Un pescar priceput, a subliniat în mod repetat Aleksî, care să mă învețe și pe mine tot ce știe el, unde e bine să arunci năvodul, și care să nu-și bea toți banii pe care-i câștigă. Un om ca lumea.

— De ce vreți să ajungeți la Pykeijä? a întrebat Matti. Am auzit că la Vadsø sunt mai multe oportunități. *Capitala finlandezilor*, așa îi zice lumea, pentru că-s atât de mulți finlandezi acolo.

— Fratele meu Pehr Pudas este la Pykeijä, îi explic eu, și acolo se prinde din belșug pește. Mulți din Sodankylä se duc acolo.

Zăpada capătă un luciu aparte când viscolul încetează și stelele clipeșc pe cerul întunecat. Cerul se întinde deasupra noastră în toate direcțiile. Niciodată n-am văzut mai multe stele deodată. Ca mulți alții înaintea noastră, privim înapoi la pădurile dese, lacurile și apele în apropierea cărora am crescut, la așezările, tufele de afine, familiile pe care le-am lăsat în urmă. *Voi ei! Oh, nu!* Ceilalți, ei privesc cum întinderile din jurul nostru înghit tot ce se vede. Dar eu nu privesc înapoi. Eu vreau să absorb în mine ceea ce este nou acum. Deschiderea și vastitatea ținutului. Când viscolul se întetește la venirea serii, nu-mi feresc obrazii din calea lui. Privesc înainte. Nu mă uit înapoi. Privesc înainte. Înainte, mereu înainte pe drumul pe care am plecat.

Țin în mâini hamurile lui Rakastan, femela de ren care e înhămată la sania noastră, terenul e bun de mers cu schiurile și cu săniile, e alunecos și fără denivelări. Ambii băieți stau în sanie acum, când terenul e plat, Heikki, copil nevinovat cu ochi mirați, Aleksî, închis în el, adesea îl macină sentimentul nedreptății și ajunge să poarte pică pe ceva sau cuiva. Mestecă nedreptatea cu buzele la fel cum alții ar mesteca carnea uscată. Acesta este felul lui de a fi. Întunecimea asta din el e felul lui de a fi, la fel cum lumina este un alt fel de a fi, ambele pot fi folosite, el trebuie să

se învețe să găsească tăria să le deosebească. Tăria în întunecime e mare și adâncă, atâta vreme cât întunericul nu te copleșește și te sleiește pentru lucruri mărunte. Lucruri mărunte. Ce gust au aceste cuvinte? În sanie, lângă copii, avem lucrurile noastre, nu mare lucru. Lucruri mărunte.

— Îmi trebuie un ren de tras sania, i-am zis tatălui lui Aleksî când ne-am întâlnit întâmplător la târgul de toamnă.

Și de vreme ce se afla acolo singur, fără nevastă-sa, țăranul acela voinic de la Unari avea chef să sporovăiască mult și bine de una și de alta, dar pe mine nu mă interesa, mie îmi trebuia un ren să tragă sania.

— Îmi trebuie un ren, nimic altceva, am spus eu.

Când a căzut prima zăpadă a venit la mine un vecin de-ai lui cu un ren, o femelă de ren, de fapt, înhămată la o sanie. M-am uitat la ea și m-am îngrozit la gândul că, în sfârșit, venise timpul să plec. Să plec departe de acolo. Mulți pleacă în Ruija la pescuit, pleacă și se întorc înapoi când se termină sezonul, așa au făcut dintotdeauna. Oameni învățați cu greul, iau viața așa cum este, țin piept întunericului. Noi, finlandezii de pădure, alunecăm în întâmpinarea întunericului, zăpada înghețată ne dă puteri, hrana puțină la fel, pâinea o facem din coajă de copac măcinată, umblăm înfășurați în blănuri. Așa suntem noi, finlandezii din nord, *qvæner* sau *kvener* ni se mai zice. Oameni care dintotdeauna au trăit în nord, care știu să taie în trunchiul copacului și să adune seva care se scurge, care știu să-și ducă viața din mai nimic, care de regulă se stabilesc pe malul apelor și își fac case din bârne de lemn, care cresc vaci și reni, dacă natura le prieste, dar care cred că păsările cerului trebuie să fie libere. Ne mulțumim cu odăi mici, cu vieți mărunte și viziuni de viitor deloc mărețe atâta vreme cât viitorul nu ne oferă nimic, că din nimic

nimeni nu poate să trăiască. Atunci ne strângem viitorul într-o bocceluță pe care o putem căra cu noi, mulți o pornesc la drum cu schiurile, alții îi plătesc pe laponi să-i tragă cu săniile, unii își fac rost de un ren, te costă puțin un ren, noi cei care avem copii îi punem să caute mușchi sub zăpada înghețată și să-l culeagă când ne oprim seara să întindem cortul pentru noapte, în timp ce facem focul și fierbem un terci subțire din cereale, fierbem până ce boabele se umflă și stăm de vorbă despre peștele pe care îl vom pescui și de viitorul care ne așteaptă.

Eu le împart copiilor porțiile de cereale fierte. Noi, cei mari, mestecăm carne uscată și pesmeți de secară. Somnul vine pe furiș. Toți avem obraji umflați și roșii de la vântul rece. Heikki adoarme în timp ce mănâncă. Îl trezesc și stau cu el să termine de mâncat. Alekski îl lasă pe fratele cel mic să doarmă lipit de el în timp ce eu adun blidele de lemn, le spăl în zăpadă și le zvânt în vântul înghețat înainte de a mă înfășura și eu în pături și a adormi. Nu mă voi mai întoarce niciodată la bârnele de lemn strâns îmbinate din casa noastră, nici la tăunii care ne înțepă amarnic vara și nici la zăpușeala lunii iulie. Fiecare pas înseamnă un început. Niciun pas nu se repetă.

În zăpada albă, urina copiilor a lăsat pete galbene. Matti Mokkola strânge cortul cu pricepere împreună cu Valla și băieții săi. Eu și Alekski aranjăm pieile și lucrurile în sanie. Renul nostru se numește Rakastan. Nume care înseamnă „iubesc cu pasiune“. Ea trage sania foarte bine, este puternică și cu pieptul lat, dar de două zile șchiopătă ușor de un picior. Dacă nu sunt atentă, o ia mereu spre stânga, dar alți reni sunt și mai îndărătnici, leneși, bătrâni sau agresivi. Imediat ce ne vom așeza într-un loc, o vom tăia. Rakastan se va întâlni cu cuțitul, toți renii se vor întâlni mai devreme sau mai târziu cu cuțitul. Ea are ochi frumoși și știe că n-o vom face din răutate, carnea o vom atârna la uscat, pielea se va transforma în așternuturi de pat, oasele le voi fierbe bine și zeama aceea am să le-o dau copiilor, să mănânce până o să le plesnească burțile. Alexander poate să sugă măduva din oasele fierte cât va pofti, începe să crească de-acum, dacă ne grăbim, aproape va fi un tânăr bărbat când ajungem la Pykeijä și o să ne căutăm de lucru. Eu pot să muncesc, toți cei din Laponia știu ce înseamnă munca, o au în sânge, e o treabă de voință să te aduni, să duci la capăt ce ai început, nu toată lumea muncește la fel, asta este. Am fi putut să ne tragem dintr-o familie mai muncitoare. Mai puțin bețivă. Mai legați unii de alții. Mai uniți. Sigur c-am fi putut.